

การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิธีการผลิตของเกษตรกรในอำเภอคลองหาดจังหวัดสระแก้ว
ภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1
Adaptation Of The Ways Of Life And Production Of Farmers In Klonghad District,
Srakaew Province, Since The Promulgation Of The First National Economic Plan

วรเชษฐ์ รุ่งหล้า

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเพื่อการพัฒนา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก อาจารย์ ดร.ปรีชา ดิลกวุฒิสิทธิ์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ผศ.ดร.ทิพย์วิมล ว่างแก้วหิรัญ และ ผศ.ดร.สถาพร ตี๋ยง

Abstract

The objectives of this research were to study 1) the adaptation of the ways of life among farmers in Klonghad District, Srakaew Province, since the promulgation of the First National Economic Plan. 2) the adaptation of production methods among those farmers since the promulgation of the First National Economic Plan. This study employed qualitative research. All data was derived from related documents, interviews, and group discussions. The sample group was comprised of 23 farmers, professional experts, community leaders, government staff related to agriculture, and other people in the Klonghad District network organization. Data was investigated using content analysis along with analytical induction. This study found that :

1. Pertaining to the adaptation of the ways of life among farmers in Klonghad District, Srakaew Province, it should be noted that in the past, agriculture was central in people's lives. Especially corn and cassava farming, due to the wealth of soil quality and minerals. During the promulgations of the First National Economic Plan (B.E. 2504) to the Twelfth National Economic Plan, there have been changes to the economic, social, and cultural aspects of Klonghad District conveniently and rapidly. They could have more varieties of occupations and could work in other districts conveniently in order to support their family incomes. People in the community also adapted their lives by choosing other careers instead of only agriculture. The development of agricultural technology and these stated factors had an effect on the lived of farmers in many aspects, furthermore resulting in the adaptation of farmers' ways of life to be more suitable to their environment.

2. Regarding the adaptation of production methods among farmers in Klonghad District, Srakaew Province, this study found that the promulgations of the First National Economic Plan (B.E. 2504) to the Twelfth National Economic Plan resulted in changes to their income, production methods, and other area impacted by the changes to production methods. In the past, the families in Klonghad District were farmers, as well as hunter-gatherers. They were mostly farming rice and other corps, keeping them for their own use and sharing them with other families. The community economy was a sufficiency economy. Most farmers' households employed their own production methods, using labor available in their own families and nearby communities. Most of them were unlikely to buy fertilizers or agricultural chemicals because their farms had wealthy soil, rich in minerals. However, since the promulgation of the First National Economic Plan, farmers in Klonghad District, Srakaew Province have changed their ways of production by using more modern agricultural technologies, e.g. tractors and other agricultural machines. In addition, they have used more chemical fertilizers, pesticides and insecticides. Eventhough they have had more income from selling their agricultural products, their income does not cover with their expenditures. Consequently,

the farmers have had more debts and some of them had to sell their lands and migrated to other areas. Most farmers who have still stayed on their lands have had to change their ways of production from planting monocrop to several crops. In other words, they have applied Philosophy of Sufficient Economy and New Theory of King Bhumiphol Adulyadej and utilized them as the direction for their ways of living and producing agricultural products. Consequently, they can live happily in accordance with their own life conditions.

Keywords : adaptation of the ways of life and production, farmers, First National Economic Plan

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของเกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และ 2) ศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกร ภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ สอนทากลุ่มจากเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำการเกษตรผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และบุคคลในองค์กรเครือข่ายในพื้นที่อำเภอคลองหาด จำนวนทั้งสิ้น 23 คน และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ผลจากการวิจัยพบว่า

การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของเกษตรกรอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว แต่เดิมเกษตรกรดำรงชีวิตด้วยอาชีพเกษตรกรรมเป็นสำคัญ เนื่องจากคุณภาพของดินที่มีแร่ธาตุและความอุดมสมบูรณ์มาก ตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรกเมื่อ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ที่นำมาสู่อำเภอคลองหาด และอำเภอใกล้เคียง ประชาชนโดยทั่วไปสามารถเดินทางไปยังอำเภอคลองหาดได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพกันได้หลากหลายมากขึ้น และประชาชนในพื้นที่ก็สามารถเดินทางไปทำงานต่างพื้นที่เพื่อหารายได้นอกชุมชนได้อย่างสะดวกมากขึ้น และประชาชนในพื้นที่ก็สามารถเดินทางไปทำงานในต่างพื้นที่เพื่อหารายได้นอกชุมชนได้อย่างสะดวกมากขึ้น เกษตรกรในชุมชนก็มีการปรับเปลี่ยนวิถีมาดำรงชีวิตโดยการประกอบอาชีพเสริมกันมากขึ้น จากเดิมที่ทำการเกษตรอย่างเดียวในการเลี้ยงชีพ เนื่องจากมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีการเกษตรและด้านอื่นๆ ให้ทันสมัยมากขึ้นกว่าเดิม โดยที่การพัฒนาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของเกษตรกรในด้านต่างๆ ทำให้เกษตรกรต้องปรับตัวให้เข้าและเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม

การปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว พบว่า ตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรกเมื่อ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ ด้านวิธีการผลิต และด้านผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิต โดยในอดีตเกษตรกรในพื้นที่อำเภอคลองหาดจะเพาะปลูกเพื่อยังชีพ นิยมปลูกข้าวหรือพืชชนิดอื่น เพื่อเก็บไว้บริโภคในครอบครัวและแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน ด้านเศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ครัวเรือนต่างๆ ของเกษตรกรเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต แรงงานที่ใช้เป็นแรงงานในครอบครัวและชุมชน เกษตรกรไม่นิยมซื้อปุ๋ยหรือสารเคมีทางการเกษตร เพราะการเพาะปลูกอาศัยดินที่มีธาตุอาหารที่สมบูรณ์ในดินอยู่แล้วแต่ภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา เกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ก็มีการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิต โดยมีการใช้เทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ เป็นต้นว่า มีการใช้รถแทรกเตอร์และเครื่องจักรกลการเกษตรอื่นๆ มีการใช้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชมากขึ้น ถึงแม้จะมีการผลิตสินค้าเกษตร เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพด และอ้อย ได้มาก แต่รายได้จากการขายพืชผลการเกษตรก็ไม่คุ้มทุน เกษตรกรจึงมีหนี้สินมากขึ้น ซึ่งยังผลให้เกษตรกรบางคนต้องขายที่ดินทำกินและอพยพไปทำงานทำในพื้นที่อื่น เกษตรกรส่วนใหญ่ที่ยังคงอยู่ในที่ทำกินเดิม ก็ต้องปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตแบบไร่สวนผสม หรือการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไปใช้เป็นแนวทางการดำรงชีวิตและการผลิตพืชผลของตนมากขึ้น ทำให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขตามอัตภาพได้

คำสำคัญ : การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิธีการผลิต เกษตรกร แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อให้ประชาชนมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนทุกชั้นตอนอย่างเป็นระบบ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2555) โดยที่แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) เป็นแผนฯ ฉบับแรก และฉบับเดียวที่มีระยะเวลาของแผน 6 ปี จุดเน้นของ แผนฯ คือ การปูพื้นฐาน เพื่อการเร่งรัดพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจโดยเน้นลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure Facilities) หลังจากนั้นประเทศไทยก็มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-11 (พ.ศ. 2510-2559) เรื่อยมา โดยที่ผ่านมามีการพัฒนาถือได้ว่าเป็นการพัฒนาแบบ 1) วางแผนจากส่วนกลางแบบ “จากบนลงล่าง” ใช้แนวคิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Development with growth) โดยเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (คมนาคมขนส่ง โทรคมนาคม เชื้อเพลิงเพื่อชลประทาน และไฟฟ้า รวมทั้งสาธารณูปการอื่นๆ) 2) มุ่งยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชน (รายได้) และ 3) ปรับปรุงการบริหารงานทุกด้านให้มีประสิทธิภาพในแผนฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) การกำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศจึงได้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักในการพัฒนา โดยการ 1) ยึดคนเป็นศูนย์กลางพัฒนาต่อเนื่องจากแผนฯ ฉบับที่ 8 2) มุ่งการพัฒนาที่สมดุล คน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม 3) เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และ 4) บริหารจัดการที่ดีในทุกระดับ ผลปรากฏว่า สภาวะเศรษฐกิจและสังคมในช่วงแผนฯ ฉบับที่ 9 เกิด 1) นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ 2) คุณภาพชีวิตดีขึ้น ทั้งด้านสุขภาพ ยาเสพติด และการกระจายรายได้ จนกระทั่ง ถึงปี พ.ศ. 2560 มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) โดยกำหนดเป้าหมายที่จะต้องบรรลุใน 5 ปีแรกอย่างชัดเจนทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และจากการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับ 1-11 ที่ได้มีการพยายามที่จะพัฒนาวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ด้านต่างๆ ของประชาชนโดยเฉพาะในชนบทให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยมีการนำเอาเทคโนโลยี วิทยาการใหม่ๆ เผยแพร่สู่สังคมชนบท รวมถึงด้านวัฒนธรรมด้วย ส่งผลให้ชาวชนบทได้มีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต จากระบบการผลิตเพื่อยังชีพและการบริโภคแบบพอเพียงไปสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการขาย โดยให้ความสำคัญกับระบบ เงินตราในการดำเนินชีวิต เกิดการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตไปเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์มากขึ้น ซึ่งจากการดำเนินตามแผนและ

นโยบายต่างๆ เป็นที่มาของปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการประกอบอาชีพของเกษตรกรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในช่วงต่อมา เช่น ปัญหาจากต้นทุนการผลิตทางการเกษตรที่เพิ่มมากขึ้น ปัญหาการสะสมของสารเคมีทางการเกษตรในพื้นที่ผลิต และปัญหาด้านการตลาดที่รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร จึงเป็นที่มาของระบบการเกษตรยั่งยืนที่ถือเป็นแนวทางการพัฒนาอาชีพเกษตรกรที่ช่วยในเรื่องการรักษาสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่สอดคล้องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริให้ประชาชนชาวไทยใช้ในการดำรงชีพ

อำเภอคลองหาด เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสระแก้ว ที่มีพื้นที่ติดแนวชายแดนประเทศกัมพูชาแบ่งการปกครองออกเป็น 7 ตำบล 71 หมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ได้แก่ อ้อย ข้าวโพด และมันสำปะหลัง เนื่องจากสภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบเชิงเขา ดินมีแร่ธาตุและความอุดมสมบูรณ์มาก มีดินปนลูกรังบางส่วน เหมาะสำหรับปลูกพืชทุกชนิด ปัจจุบันอำเภอคลองหาด มีสิ่งสาธารณูปโภคด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การไฟฟ้า การประปา การโทรคมนาคม การสื่อสาร และถนนสายต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย มีความสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ในปัจจุบันประชากรในอำเภอคลองหาดมีการปรับเปลี่ยนอาชีพจากการทำการเกษตรเพื่อการบริโภค และเชิงพาณิชย์ มาเป็นเชิงผสมผสาน เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองของประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและรุนแรง และจากการที่ประชาชนในอำเภอคลองหาดและอำเภอใกล้เคียงประกอบอาชีพทำการเกษตรนั้น จึงส่งผลทำให้ชาวบ้านเกิดอาชีพ เช่น 1) ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์หรือเพื่อใช้เป็นอาหารสำหรับเลี้ยงวัวนม ส่งสหกรณ์โคนม 2) ปลูกอ้อยส่งโรงงานน้ำตาล 3) ปลูกมันสำปะหลัง ลานรับซื้อมันสำปะหลัง ทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองหาด อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว. ม.ป.ป.)

จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเกษตรกรในพื้นที่อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ต้องปรับวิถีชีวิตและวิถีการผลิตทางการเกษตรเพื่อให้อยู่รอดในสภาพการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และดำรงตนให้อยู่ในสังคมเกษตรยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสภาพความเป็นจริงที่ได้พบทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของเกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ภายหลังจากประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเสนอแนะแนวทางในการนำไปใช้ในการพัฒนาส่งเสริม สนับสนุน และแก้ไขปัญหาที่เป็นผลกระทบจากการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและ

วิธีการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ให้ดำรงอยู่ในระบบการเกษตรที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของเกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้วภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1
2. เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1

ขอบเขตของการวิจัย/การศึกษา

1. ขอบเขตเชิงเนื้อหา
ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเป็น 2 ประเด็น คือ 1) การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของเกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในด้านการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และ 2) การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกร ภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในด้านรายได้วิธีการผลิต ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต
2. ขอบเขตเชิงพื้นที่
ผู้วิจัยเลือกศึกษาข้อมูลในพื้นที่อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ประกอบด้วยพื้นที่ 7 ตำบล ได้แก่ ตำบลคลองหาด ตำบลไทยอุดม ตำบลซบมะกรูด ตำบลไทยเดี่ยว ตำบลคลองไถ่เลื่อน ตำบลเบญจขจร และตำบลไทรทอง
3. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล
3.1 เกษตรกรที่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรในพื้นที่อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ซึ่งมีรายได้หลักของครอบครัวจากการประกอบอาชีพการเกษตร
3.2 เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการเกษตร ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และบุคคลในองค์กรเครือข่ายในพื้นที่อำเภอคลองหาด
3.3 ขอบเขตด้านเวลา
ระยะเวลาในการศึกษา คือ ช่วงตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม 2559 - เดือนกุมภาพันธ์ 2560

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ และเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การสังเกต

(observation) โดยอาศัยเครื่องมือการวิจัยหลายชนิด มีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
ประชากร ได้แก่ เกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว
กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำการเกษตร ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำชุมชนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และบุคคลในองค์กรเครือข่ายในพื้นที่อำเภอ คลองหาด จำนวน 23 คน เป็นชาย จำนวน 15 คน เป็นหญิง 8 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่
  - 2.1 ผู้วิจัย โดยผู้วิจัยได้เป็นผู้ทำงานในพื้นที่และศึกษาข้อมูลของเกษตรกรและข้อมูลของพื้นที่อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว เพื่อให้ได้ข้อมูลการปรับเปลี่ยนวิถีและวิถีการผลิตของเกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 จนได้ข้อมูลที่เพียงพอที่จะนำไปวิเคราะห์ แปรผล สรุปผล เพื่อใช้อธิบายถึงการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของเกษตรกรในพื้นที่ได้
  - 2.2 สมุดบันทึกข้อมูลภาคสนามใช้จดบันทึกข้อมูลอย่างไม่เป็นทางการ จากการสังเกตสภาพแวดล้อม โดยบันทึกข้อมูลหลักๆ ได้แก่ ชื่อผู้ให้ข้อมูล สถานภาพ อายุ หมายเลขโทรศัพท์ ที่อยู่ติดต่อ ข้อมูลเป้าหมายหลักการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของเกษตรกร
  - 2.3 ประเด็นคำถามสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured selection interview) โดยผู้วิจัยได้กำหนดข้อคำถามไว้ล่วงหน้าโดยสร้างแบบสัมภาษณ์เป็น 2 ชุด คือ แบบสัมภาษณ์รายบุคคล (One-By-One Interview) และแบบสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Group Interview)
3. การดำเนินการวิจัย
วิธีการดำเนินการวิจัยมีดังนี้
  - 3.1 ผู้วิจัยโดยผู้วิจัยได้เป็นผู้ทำงานในพื้นที่และศึกษาข้อมูลของเกษตรกรและข้อมูลของพื้นที่อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว เพื่อให้ได้ข้อมูลการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของเกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 จนได้ข้อมูลที่เพียงพอที่จะนำไปวิเคราะห์
    - 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องศึกษาข้อมูลทั่วไปจากเอกสาร (documentary study) และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) ของบริบททั่วไปของพื้นที่อำเภอคลองหาด รวมถึงถ่ายภาพจุดสำคัญและจดบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ที่พบในช่วงที่ออกเก็บข้อมูลบริบทพื้นที่

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

2.1) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview)

ถึงการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของเกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นข้อคำถามแบบปลายเปิดด้านการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของเกษตรกร จากเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำการเกษตร ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและบุคคลในองค์กรเครือข่ายในพื้นที่อำเภอคลองหาด จำนวน 23 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์รายบุคคล

2.2) การสังเกต ผู้วิจัยสังเกตสภาพการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของเกษตรกร สภาพการเปลี่ยนแปลงในชุมชนสิ่งแวดล้อม ของเกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว

2.3) สนทนากลุ่ม (focus group discussion) ผู้วิจัยได้ของความอนุเคราะห์และขอความร่วมมือจากเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำการเกษตร ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และบุคคลในองค์กรเครือข่ายในพื้นที่อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ในการเข้าร่วมในสนทนาและให้ข้อมูลเพิ่มเติมด้านการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของเกษตรกร โดยจัดขึ้นเมื่อวันที่ 28 กันยายน 2559

2.4) เครื่องบันทึกเสียงและเครื่องบันทึกภาพ ผู้วิจัยของอนุญาตผู้ให้ข้อมูลบันทึกเสียงและเครื่องบันทึกภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกครั้ง

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของเกษตรกร ในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลพิจารณาจากน้ำหนักและความน่าเชื่อถือของข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของเกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ภายหลังจากการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การสำรวจ การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกต การสำรวจ การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อยโดยการจดบันทึก การบันทึกเสียง โดยการถอดเทปบทสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ด้วยการวิเคราะห์แบบอุปนัย (analytic induction) จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลมาเรียบเรียงเป็นข้อความทางวิชาการและแยกประเภทของข้อมูลเป็นข้อมูลการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรและนำข้อมูล

บริบททั่วไปที่ได้จากการสังเกต การสำรวจมาประกอบ การเขียนรายงาน จากนั้นวิเคราะห์ถึงความครบถ้วนของข้อมูลและความจำเป็นของข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการนำเสนอรายงาน

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกลุ่มย่อยเพิ่มเติมจากการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นที่ 1 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนที่ยังไม่ครบประเด็น ก็จะนำประเด็นนั้นไปซักถามเพิ่มเติมจนได้มาทำการรวบรวมเพื่อเขียนรายงานการวิจัย โดยการวิเคราะห์และสรุปผลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวและปรับวิถีการผลิตพืชผลทางการเกษตรของเกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

สรุปผลการวิจัย

การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของเกษตรกรอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว พบว่า แต่เดิมประชาชนดำรงชีวิตด้วยอาชีพเกษตรกรรมเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการทำไร่ข้าวโพดและมันสำปะหลัง เนื่องจากคุณภาพของดินที่มีแร่ธาตุและความอุดมสมบูรณ์มาก ตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรกเมื่อ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีอย่างมากที่นำมาสู่อำเภอคลองหาด และอำเภอใกล้เคียง ด้านเศรษฐกิจสรุปได้ว่าการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เกษตรกรในพื้นที่เน้นการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย ใช้ชีวิตในครอบครัวแบบพอเพียงมีรายได้จะไม่มากนัก โดยรายได้หลักจะมาจากการประกอบอาชีพการเกษตรที่มีการปลูกพืชและจำหน่ายในชุมชน ไม่มีเรื่องภาระหนี้สินจากการดำรงชีวิต แต่หลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 จนถึงปัจจุบัน เกษตรกรในพื้นที่เริ่มมีรายได้เพิ่มมากขึ้น แต่มีหนี้สินตามมา ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการประกอบอาชีพที่มีต้นทุนสูงขึ้น ส่วนด้านสังคมสรุปได้ว่าการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เกษตรกรอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่มีความสัมพันธ์อันเหนียวแน่นในครอบครัว ภายในชุมชนที่อยู่อาศัยมีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน แต่หลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 จนถึงปัจจุบัน ครอบครัวของเกษตรกรในพื้นที่ค่อยๆ กลายเป็นครอบครัวเดี่ยว แต่ภายในชุมชนที่อยู่อาศัยยังมีการพึ่งพากันในบางเรื่อง แต่เน้นเรื่องการซื้อขายด้วยเงินตรามากกว่าการแลกเปลี่ยนเนื่องจากภาวะสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไปเมื่อความเจริญเริ่มเข้ามา ส่วนด้านวัฒนธรรมก่อนการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เกษตรกรมีการปฏิบัติตามระบบ

ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น มีการอนุรักษ์ประเพณี และวัฒนธรรมที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลกันตามวิถีชีวิตแบบไทยๆ แต่หลัง การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 จนถึงปัจจุบัน เมื่อมีความเจริญทางด้านต่างๆ เข้ามาในพื้นที่ทั้งด้านเทคโนโลยีการ คมนาคม การติดต่อสื่อสารที่สะดวกสบายมากขึ้น ทำให้เริ่มมีละเลย ในการปฏิบัติตามวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิม

ส่วนการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตการผลิตทางการเกษตรของ เกษตรกรอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว พบว่า ตั้งแต่ประเทศไทย มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรกเมื่อ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ ด้านวิธีการผลิต และด้านผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต โดย ในอดีตเกษตรกรในพื้นที่อำเภอคลองหาดเพาะปลูกพืชเพื่อยังชีพ หรือเพื่อการบริโภคในครอบครัวและแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้านด้าน เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียงไม่นิยมซื้อปุ๋ยหรือสาร เคมีทางการเกษตร เพราะการเพาะปลูกจะอาศัยดินที่มีธาตุอาหาร ที่สมบูรณ์ในดินอยู่แล้ว มิได้คำนึงถึงหลักวิชาใดๆ ในการประกอบ อาชีพยังไม่มีมีการนำเอาเทคโนโลยีและวิทยาการเข้าใช้ในการ ประกอบอาชีพและกระบวนการผลิตมีการใช้แรงงานคนเป็นหลักใน การทำการเกษตร โดยเกษตรกรมักปลูกพืชชนิดต่างๆ เหมือนๆ กัน ส่วนด้านผลผลิตที่ได้เมื่อเกษตรกรผลิตพืชผลทางการเกษตรออกมา แล้ว ได้นำใส่เกวียนบรรทุกไปขายให้กับพ่อค้าคนกลาง แต่หลังการ ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 จนถึงปัจจุบัน เกษตรกรในพื้นที่ได้ดูแนวโน้มความต้องการของตลาดหรือผู้บริโภค ก่อนลงมือผลิต มีการปรับเปลี่ยนอาชีพจากการทำการเกษตร เพื่อการบริโภค หรือเชิงพาณิชย์ มาเป็นเกษตรเชิงผสมผสาน มีการ ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับพันธุ์พืชที่มีคุณสมบัติที่ดีและเหมาะสม กับการเพาะปลูกในพื้นที่มีการนำเครื่องจักรกลมาใช้ในการผลิต แทนแรงงานคนผลผลิตจำนวนมากที่ได้จะนำไปสู่รถบรรทุกนำสินค้า ออกจำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลางหรือตลาดส่วนด้านผลกระทบ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต สรุปได้ว่า การที่ทางราชการ ได้นำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-12 มาปรับประยุกต์ใช้ในพื้นที่อำเภอคลองหาด ทำให้เกิดผลดีทั้ง ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการเมืองเป็นอย่างยิ่ง มีการสร้างถนนสายต่างๆ ที่สามารถเชื่อมการขนส่งการเกษตรไป ยังโรงงาน ทำให้ชาวบ้านเกิดอาชีพ เช่น 1) ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ หรือเพื่อใช้เป็นอาหารสำหรับเลี้ยงวัวนม ส่งสหกรณ์โคนม 2) ปลูก อ้อยส่งโรงงานน้ำตาล 3) ปลูกมันสำปะหลังส่งลาน รับซื้อ มันสำปะหลัง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของ เกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ภายหลังจากการประกาศ ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ผู้วิจัยสามารถนำผลการ วิจัยมาอภิปรายเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของเกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ภายหลังจากการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ แห่งชาติ ฉบับที่ 1

ผลการศึกษาพบว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ เป็นสิ่งแวดล้อมภายนอกครอบครัวที่สำคัญ ที่ส่งผลทำให้ เกษตรกรต้องมีการปรับตัวหรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในการดำรงชีพ ให้สามารถอยู่ได้ในสังคม โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติที่ ประกาศใช้ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2504 ได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย เป้าหมาย และแนวทางในการพัฒนาประเทศในแต่ละ ช่วงเวลา ซึ่งมีสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติทำหน้าที่เป็นหลักในการดำเนินการ โดยมีหน่วยงานของรัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันดำเนินการให้เป็นไปในแนวทาง เดียวกัน โดยขณะนี้ได้อยู่ในระยะการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ซึ่งเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 ต.ค. 2559 เป็นต้นมา จึงนับว่าแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นตัวแปร สำคัญที่ทำให้เกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว มีการ เปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการปรับตัวหรือ การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ซึ่งจากผลการศึกษาจะพบว่าแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 มีจุดเน้นของแผนฯ คือ การปูพื้นฐานเพื่อการเร่งรัดพัฒนา ประเทศด้านเศรษฐกิจ โดยเน้นลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยจะ เห็นได้ว่าในพื้นที่อำเภอคลองหาดมีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทาง เศรษฐกิจ ได้แก่ ทางหลวง แผ่นดิน ประปา ไฟฟ้า ซึ่งเกษตรกรใน พื้นที่ก็ได้มีการปรับตัวในการดำรงชีวิตให้เข้ากับสถานการณ์ สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการปรับตัวของรอยที่ว่าการระบบการ ปรับตัวของบุคคลเป็นระบบเปิด ภายในมีการเปลี่ยนแปลงอย่าง ไม่หยุดนิ่งมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ตลอดเวลา (Roy, 1999) รอยมองเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า บุคคลประกอบด้วยกาย จิต และสังคม มีความเป็นองค์รวม (Roy, 1984) ไม่สามารถ แยกจากกันได้เพื่อความปกติสุข หรือภาวะสุขภาพที่ดี นอกจากนี้ ยังขึ้นอยู่กับระดับการปรับตัว (Adaptation level) ซึ่งสอดคล้อง กับแนวคิดของ นันทพร ศรีสุทธะ (2554) ที่กล่าวว่าวิถีชีวิตหมายถึง การแสดงพฤติกรรมต่างๆ เป็นประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เป็นนิสัย ซึ่งจะสะท้อนทัศนคติ และวัฒนธรรมของบุคคล เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคลในเรื่องที่อยู่อาศัย ลักษณะครอบครัว ขนบธรรมเนียม ประเพณี และการดูแลสุขภาพ ซึ่งพฤติกรรมด้านสุขภาพของ

บุคคลนั้น จะได้รับอิทธิพลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงตลอดถึงวิถีชีวิตของบุคคลที่กำหนดให้แตกต่างกันด้วยวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ เช่น ชาวเขาก็แตกต่างจากชาวเมือง คนไทยอิสลามก็แตกต่างจากคนไทยพุทธ ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวไทยหรือต่างชาติก็จะมีวิถีชีวิตที่เป็นลักษณะของตนเองจึงถือว่าวัฒนธรรมของใครสูงหรือต่ำ ถ้าหลัง ป่าเถื่อนกว่าอีกวัฒนธรรมหนึ่ง (สุพัตรา สุภาพ, 2541) และวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของแต่ละสังคม จำเป็นที่ต้องเรียนรู้ปรับตัวให้สอดคล้องกับสิ่งใหม่ๆ เพื่อการอยู่รอดแต่สิ่งที่จะต้องดำรงชีวิต คือ คติธรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งปัจจัยสี่จึงทำให้มนุษย์จำเป็นต้องการแลกเปลี่ยนการผลิตซึ่งกันและกันในชุมชน จากผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อัญชลี มิบุญ (2556) ที่ได้ศึกษาวิถีชีวิตชาวากลุ่มน้ำปราจีนบุรี พ.ศ. 2398 - พ.ศ. 2549 ผลการวิจัยพบว่า วิถีชีวิตชาวากลุ่มน้ำปราจีนบุรีในสมัยก่อนการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงสามารถพึ่งตนเองได้ มีภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำนา มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์มายาวนานตั้งแต่ก่อนการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง หลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. 2398 ถึง พ.ศ. 2549 ผลการวิจัยพบว่า วิถีชีวิตชาวากลุ่มน้ำปราจีนบุรีในสมัยก่อนการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงสามารถพึ่งตนเองได้ มีภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำนา มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์มายาวนานตั้งแต่ก่อนการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง หลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. 2398 และก่อนเกิดโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seavoard Project) ทั้งสามช่วงมีปัจจัยต่างๆ ที่ชาวนาอยู่เบื้องหลังความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงของประเทศชาติ “กระดุกสันหลังของชาติ” เป็นดั่งผู้ปิดทองหลังพระ มีหน้าซำยังถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกกระทำจากสังคมภายนอกและภายในมาอย่างยาวนาน ทั้งกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงสามารถปรับตัวได้ทุกรูปแบบ สอดคล้องกับผลการวิจัยของเพชรณภัค นามแสงผา (2555) ที่ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโหลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ระหว่าง พ.ศ. 2470-2548 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโหลงในแต่ละช่วงเวลา คือ การสร้างถนนที่เกี่ยวข้องกับบางโหลง 2 สาย คือ ถนนสุขุมวิทสายเก่า ซึ่งอยู่ห่างออกไปหลายกิโลเมตร มีบทบาทคือทำให้การทำนาได้ผลดีเกิดการขยายพื้นที่ปลูกข้าว ส่วนถนนบางนา-บางปะกงมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุรศักดิ์ เชื้องาม (2555) ที่ได้ศึกษาการปรับเปลี่ยนและการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตชาวนาดาบ

กบเจา อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่ พ.ศ. 2500-พ.ศ. 2549 ผลการวิจัยพบว่า ในอดีตวิถีชีวิตชาวนาดาบลกบเจา อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความผูกพันกับสมาชิกในสังคมนานา ผ่านประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าว คน และพุทธศาสนา ที่ต่างร่วมมือร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพึ่งพาธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศในการทำนาเป็นหลัก โดยทำนาเพียงปีละ 1 ครั้ง เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน และแบ่งขายบางส่วน ชาวนายยังคงดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ทั้งในและนอกฤดูกาลทำนาตลอดจนปรากฏการณ์น้ำท่วมที่ไหลท่วมทุ่งนากบเจาเป็นประจำ ซึ่งชาวนาสามารถดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมไว้ได้ตลอดมา เมื่อมีการก่อสร้างเขื่อนเจ้าพระยา พ.ศ. 2500 ส่งผลให้มีการจัดระบบชลประทานที่ดีขึ้นชาวนาจึงมีการเรียนรู้รูปแบบการทำนา โดยสามารถทำนาได้เป็นปีละ 2 ครั้ง ทำให้ชาวนามีรายได้เพิ่มขึ้นมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น และยังคงยึดถือปฏิบัติประเพณีวัฒนธรรมการทำนาแบบเดิมที่สืบทอดกันมา เพียงแต่ลดขั้นตอนเพื่อให้ทันต่อระยะเวลาในการเพาะปลูก เช่น การรวมกันทำพิธีแรกนา พิธีทำบุญกลางบ้านสวนสภาพทั่วไปของชาวนายยังคงรักษาความเป็นสังคมนานาได้เป็นอย่างดี มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันลักษณะการร่วมลงแขกขอแรงทางประเพณีที่เกี่ยวกับการทำนา ประเพณีทางพุทธศาสนา ประเพณีทางสังคมที่มีอยู่เป็นประจำ ชาวนายคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีของวิถีชีวิตชาวนาไว้ได้อย่างดีสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประสพสุข ฤทธิเดช (2550) ที่ได้ศึกษาการปรับตัวของชาวนาในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ผลการวิจัยพบว่า ประวัติศาสตร์ชุมชนของคนทุ่งกุลาร้องไห้ก่อนประวัติศาสตร์เป็นชุมชนโบราณมีอายุประมาณ 2,500 ปี จากหลักฐานโบราณคดีที่ขุดพบ แสดงให้เห็นว่ามีการฝังศพ ปลูกข้าว ถลุงเหล็กและการผลิตเกลือในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนมีทุนทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งน้ำป่า และที่ดิน เป็นสังคมเกษตรกรรม และชุมชนทุ่งกุลาร้องไห้ในปัจจุบันเป็นชุมชนไทยลาว ไทยเขมร และไทยส่วย ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยซ้อนทับชุมชนโบราณตั้งแต่ 200 ปี ผ่านมา โดยยังรักษาทุนธรรมชาติจากระบบนิเวศบางส่วนไว้ได้ คือ มีแหล่งน้ำป่า และที่ดิน โครงสร้างสังคมของชุมชนที่ส่งผลต่อกระบวนการปรับตัวในสังคมเกษตรกรรมแบบพื้นบ้านและแบบใหม่ คือ ในสังคมเกษตรกรรมพื้นบ้านมีโครงสร้างสังคมเป็นครอบครัวแบบขยายระบบเครือญาติ มีอัตลักษณ์ร่วมกันทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทยลาว ได้แก่ การนับถือ อำนาจผีเมือง เจ้าพ่อศรีนครเตา และไทยเขมรนับถือ อำนาจผีบรรพบุรุษ ความสัมพันธ์กับรัฐเป็นไปตามแนวคิดการพัฒนากระแสหลัก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิภา เอี่ยมประไพ (2550) ที่ได้ศึกษาวิถีชีวิตชุมชนคลองบางกอกน้อย ผลการวิจัยพบว่า รัฐได้พัฒนาบ้านเมืองด้วยการสร้างเส้นทางถนน

เข้าสู่ชุมชนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทางกายภาพ และพื้นที่ทางสังคม ซึ่งถนนเป็นปัจจัยหนึ่งของสาเหตุที่ทำให้พื้นที่ แตกต่างไปจากเดิมเช่นกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กมล สมิตีรัตน์ (2549) ที่ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของ ชาวสวนในคลองบางกรวย นนทบุรี ระหว่าง พ.ศ. 2445-2511 ผลการศึกษาพบว่า เป็นสังคมที่มีพื้นฐานจากพุทธศาสนามีระบบ ครอบครัวยุคใหม่ที่แน่นแฟ้นและผูกพันกันแน่นหนา การทำสวน เป็นการใช้แรงงานในครอบครัวระบบครอบครัวจึงมีความสำคัญ นอกจากนี้ชาวสวนคลองบางกรวยยังเคร่งครัดต่อการปฏิบัติตาม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมา สาเหตุการเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตของชาวสวนคลองบางกรวย เริ่มตั้งแต่น้ำท่วมใหญ่ ปี พ.ศ. 2484-2485 ทำให้ทุเรียนตายเกือบทั้งหมดประกอบกับเกิด สงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้เกิดสภาวะข้าวยากหมากแพง ชาวสวน เริ่มขายที่ดินและเปลี่ยนไปทำงานรับจ้าง และเมื่อมีแผนพัฒนา เศรษฐกิจแห่งชาติ เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ชาวสวนคลองบางกรวย ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาครั้งนี้ โดยเฉพาะการสร้างโรงไฟฟ้า ยันฮีบริเวณใกล้ปากคลองบางกรวย การตัดถนนสายบางกรวย- ใหญ่หน้อย ทำให้เกิดการขยายตัวของเมือง สภาพสวนกลายเป็นที่อยู่ อาศัยและจากการที่ลูกหลานชาวสวนคลองบางกรวยได้รับการ ศึกษาสูงขึ้น ทำให้ไม่มีผู้รับการสืบทอดการทำสวน ทุเรียนนนท์ ในย่านคลองบางกรวย จึงเป็นตำนานที่เล่าขานกันมาและรอวัน พลิกฟื้นคืนกลับโดยคนรุ่นลูกหลาน

2. การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตของเกษตรกรในอำเภอคลอง หาด จังหวัดสระแก้ว ภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ แห่งชาติ ฉบับที่ 1

ผลการศึกษาพบว่า การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตของเกษตรกร ในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ภายหลังการประกาศใช้แผน พัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 มีการปรับเปลี่ยนการผลิตไปตาม ช่วงเวลาที่ทางหน่วยงานราชการนำเอาความเจริญทางด้านวิทยาการ และเทคโนโลยีเข้ามา ทำให้เกษตรกรมีการใช้ปุ๋ย และยาปราบศัตรู พืชมากขึ้นถึงแม้จะมีการผลิตสินค้าเกษตร เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพด และอ้อย ได้มาก แต่รายได้จากการขายพืชผลการเกษตรก็ ไม่คุ้มทุน เกษตรกรจึงมีหนี้สินมากขึ้น ซึ่งยังผลให้เกษตรกรบางคน ต้องขายที่ดินทำกินและอพยพไปทำงานทำในที่อื่น เกษตรกร ส่วนใหญ่ที่ยังคงอยู่ในที่ทำกินเดิม ก็ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตแบบ ไร่นาสวนผสม หรือการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและ ทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไปใช้เป็นแนวทางการดำรงชีวิตและการผลิตพืชผลของตนมากขึ้น ทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขตามอัตภาพได้

จากผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการ ปรับตัวของรอย ที่กล่าวว่าการปรับตัวเป็นการทำงานขอระดับการ เปลี่ยนแปลงระดับและระบบการปรับตัวของมนุษย์ ซึ่งรอยมองว่า สิ่งแวดล้อม รวมทั้งสภาพการณ์ต่างๆ ที่ล้อมรอบตัวบุคคลทั้งภายใน และภายนอกบุคคล มีผลกระทบต่อพัฒนาการและพฤติกรรมของ บุคคล (Roy. 1999) สิ่งแวดล้อมถือเป็นปัจจัยนำเข้าเมื่อมีการ เปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นจะกลายเป็นสิ่งเร้าที่มากระตุ้นให้ บุคคลเกิดการปรับตัวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ตูลย์ ตาลเจริญ (2555) ที่ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของชาวนาอำเภอ เสาไห้ จังหวัดสระบุรี ผลการศึกษา พบว่า ชาวนาในอำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การ ผลิตเพื่อการค้า ชาวนามีการลงทุนเพื่อการผลิตข้าวทุกขั้นตอน นิยมทำนาหว่านมากกว่านาดำเพื่อประหยัดแรงงานและลดต้นทุน ทำกิจกรรมหลายอย่างในพื้นที่เดียวกัน ปลูกพืชหมุนเวียนตลอดปี ใช้เทคโนโลยีในการผลิตมากขึ้น ทำให้ชาวนาในทุกครัวเรือนมีการ ลงทุนทางการผลิตและต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น และมีรายจ่ายด้าน การบริโภคในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดหนี้สินจากการกู้ยืม เพื่อการผลิตและการบริโภคในครัวเรือน แนวโน้มในปัจจุบันอยู่ใน ยุคการเปลี่ยนสังคมเกษตรแบบทุนนิยมไปสู่การทำไร่นาสวนผสม ตามแผนการพัฒนาของเจ้าหน้าที่ภาครัฐสอดคล้องกับผลการวิจัย ของ พิทยา อรุณพงษ์ (2551) ที่ได้ศึกษาการปรับเปลี่ยนกระบวนการ ในการทำงานของชาวบ้านหนองตาบุญ ตำบลยาง อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า เป้าหมายการผลิตในอดีต การทำนาข้าวมีลักษณะเพื่อยังชีพปัจจุบันผลิตเพื่อขาย เครื่องมือใน อดีตใช้ไถในการไถนา ปัจจุบันใช้เครื่องจักร มีการใช้ยาปราบศัตรูพืช ในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน ปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยน กระบวนการในการทำงาน พบว่า สภาพแวดล้อมและสภาพเศรษฐกิจ ของชาวบ้านชาวนายังมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน มีการลงทุนจ้างแรงงาน และปัญหาที่พบในการทำงานข้าว ได้แก่ ฝนแล้ง โรคระบาด การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน คือ ชาวนา มีรายได้จากการขายข้าวและรับจ้าง มีการอพยพไปทำงานที่อื่น ชาวนายอมรับการทำนาหว่านมากขึ้น และมีความเชื่อว่า การทำนา ดำต้องใช้แรงงานคนและสัตว์มาก สอดคล้องกับพวงทอง กุลธวัชศิริ (2550) ที่ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของชาวนาในเขต ชลประทานลำปาว อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตและผลกระทบจากการ เปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของชาวนาในเขตชลประทานลำปาว ค อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลง วิถีการผลิตของชาวนาในเขตชลประทานลำปาว เกิดจากปัจจัย 2 ประการ ได้แก่ นโยบายรัฐ คือการสร้างชลประทานการขยาย

เส้นทางคมนาคม และการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบทุนนิยม ส่งผลกระทบไปสู่ครอบครัวและชุมชนเกี่ยวกับรายได้ วิธีการผลิต และการดำเนินชีวิต ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้จากผลการวิจัย การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิธีการผลิตของเกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ทำให้เห็นถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ของเกษตรกรอำเภอคลองหาด โดยตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรกเมื่อ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ วิธีการผลิตและผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในการกำหนดแผนและนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่อำเภอคลองหาดได้

1.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการทำวิจัยต่อเนื่องในการศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิธีการผลิตของเกษตรกรในอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว เพื่อหาข้อค้นพบในอันที่จะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้ที่เกี่ยวข้อง และประชาชนทั่วไปที่สนใจเรื่องราวของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอคลองหาด

2) ควรศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการประกอบอาชีพของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอคลองหาด เพื่อพัฒนารูปแบบหรือการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตรกรรมตามพื้นที่อันตรรายต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาพดิน ฟ้า อากาศ และฝน ถ้าในช่วงการผลิตเกิดภาวะเสี่ยง เกษตรกรก็จะไม่ทำการเพาะปลูกพืช โดยการใช้สติปัญญาปรับเปลี่ยนการปลูกพืชตามสภาพฤดูกาลและสิ่งแวดล้อม มีการปรับปรุงดินเพื่อให้ผลผลิตดี โดยมีการใช้ปุ๋ยคอกปุ๋ยหมัก หรือปุ๋ยอินทรีย์ชนิดอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

กมล สมิตีร์ถ. (2549). การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของเกษตรกรในคลองบางกรวย นนทบุรี ระหว่าง พ.ศ. 2445-2511. สารนิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

นันทพร ศรีสุทระ. (2544). วิถีชีวิตชุมชนกับการเกิดโรคเบาหวาน กรณีศึกษาชุมชนบ้านจัว ตำบลสมัย อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมสุขภาพ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ศุภย์ ตาลเจริญ. (2555). การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตของชาวนาอำเภอลำปาง จังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจ มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประสพสุข ฤทธิเดช. (2550). พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรบ้านกุดแคน ตำบลหนองโน อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

พวงทอง กุลธวัชศิริ. (2550). การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตของชาวนาในเขตชลประทานลำปาง อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พิทยา อรุณพงษ์. (2551). การปรับเปลี่ยนกระบวนการในการทำนาของชาวนาบ้านหนองตาบุญ ตำบลยาง อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

เพชรณภัค นามแสงผา. (2555). การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางไผ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ระหว่าง พ.ศ. 2470-2548. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วีณา เอี่ยมประไพ. (2550). วิถีชีวิตชุมชนคลองบางกอกน้อย. งานวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

สุเมธ ดันติเวชกุล. การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. วารสารข้าราชการ. 45 (2) : 1-6 (2543 มีนาคม-เมษายน).

สุพัทธรา สุภาพ. (2541). สังคมไทย และวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม : ครอบครัว : ศาสนา : ประเพณี. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

สุรศักดิ์ เชื้องาม. (2555). การปรับเปลี่ยนและการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตชาวนาตำบลกบเจา อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 - พ.ศ. 2549. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรื. (2559). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564.**

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
(2555). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่
1-11 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12.**

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองหาด อำเภอคลองหาด จังหวัด
สระแก้ว. (ม.ป.ป.). **ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการพัฒนาระดับ
ตำบล ตำบลคลองหาด อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว.**

อัญชลี มีบุญ. (2556). **วิถีชีวิตชาวนาลุ่มน้ำปราจีนบุรี พ.ศ. 2398-
พ.ศ. 2549.** ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขา
วิชาไทยศึกษา. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

Roy, C. (1984). **Introduction to Nursing : An Adaptation
Mode.** (2nd). Englewood Cliffs, New Jersey : Prentive
Hall.

Roy, C. (1999). **The Roy Adaptation Model.** (2nd).
Connecticut : Appleton & Lange.